

انتشار چاپ چهارم کتاب تشکیل دولت ملی در ایران

ابراهیم) که به گونه موروثی مرشدی طریقت را بر عهده داشتند، جمع فراوان مریدان این طریقه صوفیانه، تشکیلات طریقت و بقعه شیخ صفی در اردبیل. نویسنده در فصل دوم و سوم که «ابتدای حکومت روحانی صفویه» نام گرفته فرایند تبدیل طریقت درویشی شیوخ صفویه به حکومتی دنیوی توسط شیخ جنید و تلاش‌های نظامی وی برای کسب موقعیت سیاسی و حکومتی و نقش او در بنیان‌گیری حکومت صفوی را بررسی و تشریح نموده است. این فصل از مطالب زیر تشکیل شده است: «شیخ جنید پیر طریقت»، «شیخ جنید در آناطولی»، «شیخ جنید در قره‌مان»، «شیخ جنید در سوریه»، «وقایع دوران اقامت در طرابزون»، «فصل سوم کتاب به بررسی روابط شیخ جنید با آوزون حسن (مقتدرترین پادشاه حکومت آق‌قویونلو) و نقش تعیین‌کننده این روابط در موفقیت جنید در تثبیت موقعیت سیاسی طریقت صفوی و جانشینان آینده جنید اختصاص دارد که با این مباحث پی‌گیری می‌شود: «اوایل کار آق‌قویونلو»، «نخستین پیروزی‌های آوزون حسن»، «آوزون حسن فرمانروای آق‌قویونلو»، «جنید در آمد»، «کالویوانس و آوزون حسن»، «اصول سیاست مغرب زمین» و «مرگ جنید».

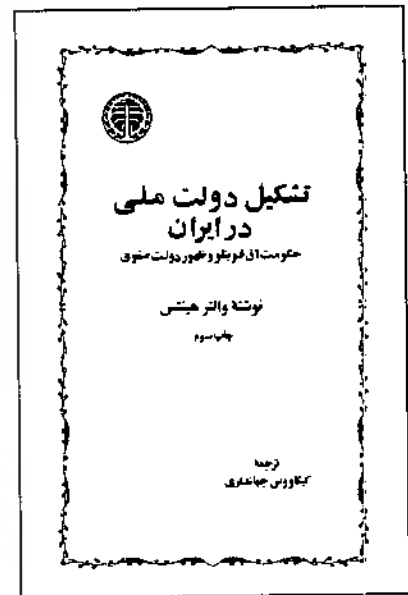
در فصل چهارم صرفاً از دولت آق‌قویونلو و اقدامات آوزون حسن سخن به میان آمده است. عنوان این فصل «پیشرفت سیاست متکی به قدرت آق‌قویونلو در دوره آوزون حسن» بوده و مهمترین مباحث آن به شرح زیر است: «برجای خود نشان دادن گردنکشان کرد»، «لشکرکشی‌های آوزون حسن به گرجستان»، «روابط آوزون حسن با مالیک»، «بکسره کردن کار قره‌قویونلو»، «پیروزی آوزون حسن بر جهانشاه»، «لشکرکشی ابوسعید برای جنگ با آوزون حسن»، «آوزون حسن در ذره قدرت خود»، «روابط نافرجام ایران و غرب»، «سوخ جنبه‌های ایرانی در ارکان دولت آق‌قویونلو»، «مرگ آوزون حسن و موضوع جانشینی، شخصیت آوزون حسن». پس از شیخ جنید، فرزندش شیخ حیدر به جانشینی او در ریاست طریقت صفوی می‌نشیند و تکاپوهای سیاسی و نظامی پدر را در کسب حکومت و قدرت سیاسی پی‌می‌گیرد و به نوبه خود در تبدیل قدرت دینی طریقت صفوی به حکومت دنیوی گامهای مؤثر بر می‌دارد. موضوع فصل پنجم نیز «حکومت دینی صفوی در دوره شیخ حیدر» است که مباحث زیر را در بر می‌گیرد: «ورود حیدر به اردبیل»، «ازدواج حیدر با شاهزاده خانم مارتا»، «تدارکات حیدر»، «برقراری اصول تشکیلاتی در کار مجامع طریقتی»، «تشکیلات قزلباش‌ها»، «نخستین اقدامات حیدر»، «طنینان حیدر»، «دخالت سلطان یعقوب» و «مرگ حیدر».

نویسنده در فصل ششم با عنوان «آخرین سال‌های حکومت دینی اردبیل» رویدادهای پس از مرگ شیخ حیدر را تا تأسیس حکومت شیعه صفوی توسط شاه اسماعیل در سن سیزده سالگی با این مطالب پی‌می‌گیرد: «مرگ سلطان یعقوب»، «نگاهی به دوران سلطنت یعقوب»، «تابسامانی کار سلطنت پس از مرگ یعقوب»، «شیخ سلطان علی از اصطخر خارج می‌شود»،

نویسنده در اثر حاضر به کاوش دوره‌ای از تاریخ ایران از زمان شیخ صفی‌الدین تا سال جلوس شاه اسماعیل - که شامل سرگذشت اجداد شاه اسماعیل و حکومت ترکمانان قره‌قویونلو و آق‌قویونلو می‌شود - پرداخته و به ویژه - فعالیت‌های مؤثر و تعیین‌کننده جد شاه اسماعیل - جنید - و پدرش حیدر را در فراهم کردن شرایط مساعد و زمینه‌های تأسیس حکومت صفویه و بازکردن راهی که پس از فراز و نشیب‌های بسیار به بر تخت نشستن شاه اسماعیل منتهی شد، تشریح و ارزیابی و تحلیل نموده است و خود در مقدمه پیرامون موضوع کتاب می‌نویسد: «وضعیتی که شاه اسماعیل اول به هنگام تأسیس دولت خود وارث آن بود و در عین حال مقدمات ایجاد دولت متحد ملی ایران پس از نه قرن سلطه بیگانگان یعنی حکومت عرب‌ها، سلجوقیان، مغول‌ها، تاتارها و ترکمن‌ها به شمار می‌رود موضوعی است که در این تحقیق مورد بحث و فحص قرار گرفته است. وقایع تاریخی مورد بحث، نیمه دوم قرن پانزدهم (= قرن نهم هجری قمری) را در بر گرفته و از نظر تنوع و جلوه‌های گوناگون با رستاخیزی که فعلاً در مغرب زمین جریان دارد قابل قیاس است.

استاد فقید عباس زریاب خونی در پیشگفتاری که بر کتاب نگاشته درباره اهمیت کتاب می‌نویسد: «به هر حال ما تاکنون چنین کتابی با این اطلاعات شگرف از دوران صفوی پیش از شاه اسماعیل نداشتیم. روابط جنید با طرابزون و سلطان عثمانی و قبایل ترکمن آناطولی، روابط آوزون حسن با سلاطین عثمانی و مصر و امپراطوران طرابزون و جنگ آوزون حسن با سلطان محمد فاتح و شکست او، بر مورخان ایران چندان معلوم نبوده است».

مباحث کتاب در هشت فصل به شرح زیر سامان یافته است: فصل اول با عنوان «مختصری از تاریخ طریقت صفوی، متضمن مباحثی است درباره پیران طریقت (شیخ صفی، صدرالدین موسی، خواجه علی، شیخ

- تشکیل دولت ملی در ایران، حکومت آق‌قویونلو و ظهور دولت صفوی
- تالیف: والتر هینتس
- ترجمه: کیکاووس جهاننداری
- ناشر: خوارزمی، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۷۷

تشکیل دولت ملی در ایران یکی از پژوهش‌های محققانه در مورد زمینه‌ها و علل شکل‌گیری و ظهور سلسله صفویه است که توسط والتر هینتس تالیف و برای نخستین بار در سال ۱۹۳۶ م. در برلین به چاپ رسیده و ترجمه آن توسط کیکاووس جهاننداری برای نخستین بار در سال ۱۳۴۶ منتشر شده و اینک به چاپ چهارم رسیده است.

دکتر ویلم فلور

و دریافت جایزه جهانی کتاب سال جمهوری اسلامی ایران

«مرگ سلطان علی»، «اسماعیل در اردبیل پنهان می‌شود»، «فرار اسماعیل به گیلان»، «اقامت اسماعیل در لاهیجان».

آخرین فصل کتاب شامل مطالبی است پیرامون «تاریخ فرهنگ و اصول حکومت آق‌قویونلو» که در آن به مباحث زیر اشاره شده است: «آئین مملکت داری»، «امور مالی»، «امور لشکری»، «بناهای دوران حکومت ترکمن‌ها»، «معارف و علوم در دربار آق‌قویونلو» و «دیانت در دربار اوزون حسن»، در پایان کتاب پیوست‌هایی به شرح زیر ضمیمه شده است: «شجره خانوادگی آق‌قویونلو»، «شجره خانوادگی قره‌قویونلو»، «فهرست مأخذ شرقی»، «فهرست مأخذ غربی»، «فهرست اعلام».

در لابلای مطالب کتاب علاوه بر نقشه‌هایی که حدود قلمروهای آق‌قویونلو و قره‌قویونلوها و حدود قدرت‌های سیاسی دیگر آن زمان را نشان می‌دهد، عکس‌هایی نیز از اماکن زیر به چاپ رسیده است: مقبره شیخ صفی در اردبیل، مسجد کبود تبریز از آثار جهانشاه/ قره‌قویونلو، مقبره شیخ حیدر درخیاو نزدیک اردبیل، مقبره بی‌بی فاطمه همسر شیخ صفی در بقعه اردبیل، تصویر پارچه ابریشمین بافت ایران از قرن دهم که در آن «تاج حیدر» تصویر شده است و عکس نمونه‌هایی از سکه‌های امرای آق‌قویونلو.

معرفی کوتاه اثر حاضر را با اشاره‌ای کوتاه در شناخت نویسنده کتاب براساس مقدمه و پیشگفتار به پایان می‌بریم: پروفسور والتر هینتس، ایران شناس بزرگ آلمانی، به زبانهای فارسی، عربی، ترکی، یونانی، لاتینی و سایر زبان‌های زنده اروپایی احاطه‌ای کامل دارد و ایران را از ابتدای تاریخ آن به خوبی می‌شناسد. وی همچنین زبانهای ایران پیش از اسلام را خوب می‌شناسد و حتی در زبان عیلامی که زبان قدیم‌ترین حکومت در تاریخ ایران است از جمله متخصصان انگشت شمار است. هم در تاریخ هخامنشیان پژوهش کرده است و هم در تاریخ صفویه که اثر حاضر نمونه آن است، محقق عالی‌قدر است.

در پایان شایان ذکر است که اگر چه احتمالاً اکثر قریب به اتفاق اهل تاریخ کتاب تشکیل دولت ملی در ایران را به خوبی می‌شناسند، لیکن چاپ مجدد کتاب معرفی و اخیر انتشار اثر را ضروری نمودی شک شایسته است محققان تاریخ، به ویژه صفوی شناسان با استفاده از اسناد و منابع و تحقیقاتی که تاکنون، طی ۶۴ سال پس از انتشار این کتاب فراهم شده، نقد و تحلیلی جدی بر این کتاب صورت دهند و نقاط ضعف و قوت آن را بنمایانند.

پانویس:

۱- علاوه بر کتاب «تشکیل دولت ملی در ایران» که در سال‌های ۱۳۶۱ و ۱۳۶۲ از سوی انتشارات خوارزمی سه مرتبه چاپ شد، کتاب‌های دیگری نیز از والتر هینتس به فارسی ترجمه شده که عبارت‌اند از: «دنیای گمشده عیلام، ترجمه فیروز فیروزنیا، انتشارات علمی و فرهنگی، سال ۱۳۷۷؛ شاه اسماعیل دوم صفوی، ترجمه کیکاوس جهاننداری، انتشارات علمی و فرهنگی، سال ۱۳۷۱؛ اوزان و مقیاس‌ها در اسلام، ترجمه غلامرضا وره‌رام، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، سال ۱۳۶۸.

همزمان با جشن‌های با شکوه بیست و یکمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ایران، مراسم هفدهمین دوره معرفی کتاب سال و هفتمین دوره جایزه جهانی کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، در روز ۱۶ بهمن سال جاری طی مراسمی با حضور حجت الاسلام والمسلمین سید محمد خاتمی رئیس جمهوری اسلامی ایران و جمع کثیری از مدیران و مسئولان فرهنگی، نویسندگان، مترجمان و ناشران در تالار وحدت برگزار شد و پدیدآورندگان کتاب‌های برگزیده سال ۱۳۷۷ در بخش‌های تالیف، ترجمه و تصحیح، لوح‌های تقدیر و جوایزی از رئیس جمهور دریافت کردند. در این مراسم همچنین رئیس جمهوری، جناب آقای مهاجرانی وزیر محترم وزارت ارشاد و جناب آقای احمد مسجدجامعی، قائم مقام محترم وزارت ارشاد به ایراد سخنرانی پرداختند.

بنا به بیانیه داوران کتاب سال، بر اساس آئین‌نامه مصوب کتاب سال جمهوری اسلامی ایران در هفدهمین دوره کتاب سال، کلیه کتابهای چاپ اول سال ۱۳۷۷ واصله به دبیرخانه کتاب سال مورد بررسی قرار گرفت. در سال ۷۷ جمعاً ۹۲۷۲ عنوان کتاب چاپ اول وجود داشته است که پس از حذف کتب افست و کتابهای کمک درسی و نظایر آن ۵۴۶۶ عنوان برای بررسی و داوری انتخاب شد.

برپایه این بیانیه در زمینه «تاریخ و جغرافیا» هیچ کتابی انتخاب نگردید، لیکن هیأت داوران کتاب شاه طهماسب اول نوشته آقای منوچهر پارسادوست از انتشارات شرکت سهامی انتشار را درخور تقدیر و تشویق دانست.

و اما چون کتاب‌های برگزیده شده «هفتمین دوره اعطای جایزه جهانی کتاب سال جمهوری اسلامی ایران» تا حدودی در حوزه تاریخ ایران می‌گنجند و بویژه یکی از آنها اثر یکی از مستشرقان مشهور می‌باشد خبر کوتاه آن مراسم و معرفی مختصر دو کتاب برگزیده این حوزه به اطلاع خوانندگان محترم می‌رسد:

در مورد «جایزه جهانی کتاب سال» باید گفت که برای شناسایی و معرفی آثار برگزیده جهانی در دو حوزه «مطالعات اسلامی» و «مطالعات ایرانی» و بزرگداشت پدیدآورندگان آنها، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اجرای طرح «جایزه جهانی کتاب سال جمهوری اسلامی ایران» را برای نخستین بار، از سال ۱۳۷۲ آغاز کرد. بر اساس این طرح، همه ساله، کتابهایی که برای اولین بار در طی سال میلادی و قبل از آن در کشورهای مختلف، بجز ایران، در دو حوزه یاد شده به زبانهای مختلف منتشر شده‌اند، بررسی می‌شوند و به پدیدآورندگان کتابهای برگزیده، لوح تقدیر رئیس جمهوری اسلامی ایران و جوایز ارزنده‌ای اهدا می‌گردد.

در هفتمین دوره، کتابهای چاپ اول منتشر شده در طی سال ۱۳۷۷/۱۹۹۸ در دو حوزه مطالعات اسلامی و مطالعات ایرانی مورد بررسی قرار گرفت.

بررسی آثار همچون دوره‌های پیشین، از طریق مطالعه فهرستهای منتشر شده، مجلات و نشریات تخصصی، مذاکره و مکاتبه با مراکز اسلام‌شناسی و ایران‌شناسی، مؤسسات تحقیقاتی، مراکز اطلاع‌رسانی و ناشران معتبر و مشاوره با صاحب‌نظران و متخصصان اسلام‌شناسی و ایران‌شناسی صورت گرفت.